

Diskursanalys av det svenska samförståndsavtalet om värdlandsstöd med Nato

Ett kritiskt feministiskt perspektiv

Jonathan Eng
Aina Boris

Abstract

Propositionen om Samförståndsavtal om värdlandsstöd argumenterar för bakgrunden till, samt behovet av ett avtal mellan Nato och Sverige. En bred majoritet av Sveriges riksdag stod bakom propositionen när den röstades igenom. I denna uppsats problematiseras innehållet i propositionen med hjälp av en kritiskt feministisk diskursanalys. Utifrån Carol Bacchis modell *What's the problem represented to be?* - samt ytterligare operationella indikatorer som grundats i de feministiska teorier uppsatsen använder - ges ett kritiskt feministisk perspektiv på propositionen och dess innehåll. Propositionen ställs mot feministiska teorier kring militarism, nationsskapande, nationalism, hypermaskulinitet och statscentrism. Den här uppsatsen visar via det feministiska perspektivet hur propositionen kan utgöra ett steg i en militariseringsprocess. Den problematiserar även kontexten som propositionen befinner sig inom och visar hur propositionen inte är kompatibel med den feministiska utrikespolitiken. Detta kan ses som en del av en militarisering och en tillbakagång historiskt sett i svensk försvarspolitik.

Nyckelord: Militarism, Samförståndsavtal om värdlandsstöd, Nato, Sverige, Genus, Nationsidentitet, Försvarspolitik, Säkerhet, Hypermaskulinitet.

Antal ord: 9956

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	2
1.1	Frågeställning.....	2
2	Tidigare forskning.....	3
3	Metod.....	5
3.1	Empiriskt material – urvalet.....	7
3.2	Operationalisering.....	8
4	Teori.....	9
4.1	Militarism och Militarisering.....	9
4.2	Nationsidentitet och Könsmaktsordning.....	11
5	En kontextualisering av det empiriska materialet	14
6	Ett feministiskt perspektiv.....	16
6.1	Vad antas problemet vara?.....	16
6.2	Vilka förutsättningar eller antaganden ligger till grund för problemets framställning?.....	18
6.3	Vad lämnas oproblematiserat i denna problemformulering?.....	19
6.4	Vad lägger propositionen in i begreppet säkerhet?.....	22
6.5	Hur uppmålas säkerhetsläget i omvärlden och Sveriges närområde?.....	23
6.6	Vilka lösningar föreslås utifrån det beskrivna säkerhetsläget?.....	25
7	Sammanfattning och slutsatser	29
7.1	Förslag på vidare forskning	30
8	Referenser	31

1 Inledning

Regeringens proposition *Samförståndsavtal om världsstöd* (prop. 2015/16:152) röstades igenom med en bred majoritet den 25 maj 2016 (prot. 2015/16:111). Den visar hur Sverige fortsätter samarbetet med Nato samt hur det samarbetet fördjupas. Syftet med uppsatsen är att analysera regeringens proposition och vi vill utifrån feministiska teorier om framförallt militarisering och könsmaktsordning granska textens framställning av säkerhetsbegreppet, säkerhet i omvärlden och Sverige, samt lösningarna propositionen ger på de säkerhetshot som framställs. Vi har valt att använda ett feministiskt perspektiv då vi funnit att större delen av den forskning som bedrivits kring Sveriges och Natos relation främst utgått från perspektiv som inte tar hänsyn till genus i analysen. Forskningen som gjorts tidigare utgår oftast från mer klassiska teorier om internationella relationer (IR). Vi placerar oss med utgångspunkt i den feministiska skolan och menar att man går miste om ett värdefullt perspektiv när man inte tar in genus som förklaringsfaktor i beskrivningar eller analyser av säkerhets- och försvarspolitik. Det feministiska perspektivet ska hjälpa oss att förstå och strukturera plocka isär det empiriska materialet. Det ska ge oss indikationer på vilken typ av diskurs propositionen är formad utifrån och vilka ideal, idéer och föreställningar den präglas av.

Uppsatsen grundar sig i uppfattningen att den breda blocköverskridande majoriteten som röstade igenom propositionen, kan säga något om det säkerhetspolitiska läget i Sverige idag. För att granska hur den säkerhetspolitiska diskursen i den svenska politiken ser ut har vi valt att titta närmare på propositionen om Samförståndsavtal om världsstöd ur ett kritiskt feministiskt perspektiv.

Uppsatsen börjar med att kortfattat redogöra för en del av den tidigare forskning som berör Sverige och Natos relation samt Nato ur feministiska perspektiv. Uppsatsen fortsätter med en presentation av den diskursanalytiska metoden och sedan ett avsnitt om de teorier som utgör grunden för det feministiska perspektivet som uppsatsen ger. I det efterföljande avsnittet sätts uppsatsen i sin politiska samt historiska kontext för att sedan komma in på analysen av propositionen. Uppsatsen avslutas med sammanfattande slutsatser och kommentarer samt förslag på vidare forskning.

1.1 Frågeställning

Hur kan vi ur ett kritiskt feministiskt perspektiv tolka samförståndsavtalet om världsstöd mellan Nato och Sverige?

2 Tidigare forskning

Det finns mycket tidigare forskning som behandlar Sverige och Natos relation, det här avsnittet behandlar några exempel på den tidigare forskningen. Här redogörs också för hur denna uppsats fyller en lucka i forskningen om Sverige och Nato då den tar sin utgångspunkt i ett kritiskt feministiskt perspektiv. Avsnittet är uppdelat i tre delar som beskriver de dominerande inriktningarna på det forskningsområde vi valt att undersöka och varför den här uppsatsen är relevant i relation till tidigare forskning. Den första delen handlar om forskningen kring Sveriges försvarspolitik och Sveriges relation till Nato ur olika vinklar, och ämnar till att ge förståelse för hur man oftast behandlar dessa två tillsammans. Den andra delen redogör för forskning som använt feministiska perspektiv på Nato som organisation. Den tredje och avslutande delen behandlar på vilket sätt vår uppsats fyller en lucka i den tidigare forskningen om Nato och Sverige.

Den forskningen som finns kring Nato och Sverige handlar främst om ett eventuellt medlemskap och Sveriges förhållande till Nato ur olika aspekter. Sveriges relation till, och ett eventuellt medlemskap i Nato problematiseras vanligen i relation till Sveriges långa tradition av militär alliansfrihet, vilken är en viktig del av den nationella identiteten (Lödén 2012). Spänningen och motsättningen mellan neutralitetspolitiken och ett närmare samarbete med Nato problematiseras av Hans Lödén genom att han belyser Sveriges agerande i anslutning till Libyenkonflikten 2011 då Sverige skickade åtta Jas Gripen för att understödja Natoleda flygoperationer (Lödén 2012, s. 5). Ett annat vanligt angreppssätt är komparation mellan Sverige och andra länder som liknar Sverige ur ett utrikes- och säkerhetspolitiskt perspektiv och antingen är eller inte är medlemmar i Nato (Erlandsson 2015). Vanligt förekommande i forskningen är också historiska översikter och analyser av Sveriges försvar och neutralitetspolitik ur ett under- och efter Kalla kriget perspektiv i relation till Nato och Natomedlemskapet (Forsberg & Vaahtoranta 2007; Nilsson & Wyss 2015). Sveriges neutralitetspolitik ifrågasätts också utifrån samarbetet i andra militära försvarsallianser, som den Europeiska Unionens gemensamma säkerhets- och försvarspolitik och Partnerskap för fred (Beyer & Hofmann, 2011). Sammanfattningsvis har forskningen om Sveriges försvars- och säkerhetspolitik samt Sveriges relation till Nato nästan uteslutande haft två olika utgångspunkter. Den första är problematiseringen av Sveriges neutralitetspolitik och militära alliansfrihet ur olika perspektiv samt i relation till ett eventuellt Natomedlemskap (Ferreira-Pereira 2005; Cottey 2013). Den andra delen av forskningen kring Sverige och Nato handlar om Sveriges försvars- och säkerhetspolitik i jämförelse med andra liknande länder som är med i Nato och

andra liknande länder som inte heller är med, ofta även här ur ett historiskt perspektiv (Erlandsson 2015).

Den feministiska forskningen kring Nato har tagit olika utgångspunkt, där flera forskare och teoretiker har använt Nato som en del i sina analyser om globalisering av militarism och ökad värdering av militära värden och maskulina egenskaper (Enloe 2016). Det finns dock inte så mycket forskning kring Natos inverkan på enskilda staters försvars- och säkerhetspolitik ur ett feministiskt perspektiv, vare sig de är medlemmar eller inte. Flera studier fokuserar på hur Nato har antagit och implementerat FNs resolution 1325, varför det gjorts och hur det har påverkat organisationen och framväxten av en mer feministisk agenda inom Nato (Wright 2016; Sahana 2012; Olsson 2013). Det är också vanligt förekommande att forskningen behandlar Nato som en organisation och analyserar dess funktion och operationer i världen ur ett feministiskt perspektiv, dessa studier utgör en slags argumentation för ett mer feministiskt och genusmedvetet Nato (Prescott 2013; Wittwer 2013).

Vi menar att denna uppsats fyller ett tomrum i nuvarande forskning. Uppsatsens kritiskt feministiska perspektiv är nu extra relevant med tanke på att den svenska regeringen bedriver, vad de kallar, en feministisk utrikespolitik (Utrikesdepartementet 2015). Både kring detta specifika avtal, Samförståndsavtalet om värdlandsstöd, och propositionen om densamma råder det en stor brist på relevant forskning, både med ett feministiskt perspektiv och utifrån andra klassiska teorier. Avtalet och propositionen har heller inte fått någon större medialpublicitet, vi menar därför att denna uppsats hjälper till att fylla detta tomrum och ge viktiga perspektiv till debatten samt en grund för vidare forskning.

3 Metod

I detta avsnitt presenteras tillvägagångssättet för analysen. Metoden är starkt förankrad i teorin och analysen kräver att denna sammankoppling är tydlig. Metoden utgör fundamentet för att finna diskurser ur det empiriska materialet. Studien kommer lägga stor tyngd på teorin som ger det feministiska perspektivet på det empiriska materialet.

Den valda metoden är en kritiskt feministisk diskursanalys. Till grund för vår metod har vi inspirerats av Laura Shepard (Shepard 2008), Annika Björkdahl och Johanna Mennergren Selimovics (Björkdahl och Mennergren Selimovic 2015), Michelle M. Lazar (Lazar 2007) och Judith Baxter (Baxter 2003). Vi kommer också använda oss av Carol Bacchis metod 'What's the problem represented to be?' (Bacchi 2009). Följande avsnitt redogör för vår metodologiska utgångspunkt för analysen.

Metodens syfte är att hitta diskurser i det empiriska materialet, via ett antal frågeställningar som ställs mot texten. Dessa frågeställningar kommer utvecklas under delen om operationalisering (3.2 Operationalisering). Dessa används för att förstå materialet och sedan kunna analysera utifrån de valda teorierna.

Judith Baxter menar att självreflektion är en av grundprinciperna för det hon kallar Feminist Post-Structuralist Discourse Analysis (Baxter 2003, s. 58). Denna analys har legat till grund för den här uppsatsen och inspirerat till vald metod. Vi tar oss an uppsatsen ur ett feministiskt perspektiv och vi angriper diskursanalysen med en nyfikenhet på hur kritisk feministisk teori systematisk kan plocka isär material samt förstå hur de teorier som valts verkar på det empiriska materialet. Metoden och den epistemologiska ståndpunkten angrips också ur ett feministisk perspektiv. Vi ser kunskap som konstruerad och kontextualiserad, det synsättet och den medvetenheten följer med genom hela uppsatsarbetet. Självmedvetenheten följer oss också genom analysen. Vi kommer sträva efter öppenhet i tolkningen och i de urval som utifrån de valda teorierna görs (Baxter 2003, s. 60-61).

Studien är en såkallad 'emancipatory' studie. Utifrån det feministiska perspektivet menar Lazar att betydelsen av en sådan blir: "a radical social transformation based on social justice that opens up unrestricted possibilities for both women and men as human beings; a discursive critique of the prevailing restrictive structures is a step in that direction" (Lazar 2007, s. 153). Den kritiskt feministiska diskursanalysen kommer med hjälp av feministisk teoribildning behandla säkerhet, militarisering, nationell identitet och hegemonisk maskulinitet. Analysen vill visa hur det

empiriska materialet är präglad av strukturer som är könshierarkiska. Målet är att ge nya perspektiv och en annan förståelse för det empiriska materialet. Precis som Shepard, menar vi att en feministisk diskursanalys ger möjligheten till att kritiskt tolka och reflektera över innehållet i texten (Shepard 2008, s. 384). Liknande metoden som Shepard tagit fram kommer vår kritiskt feministiska diskursanalys ha en tydlig teoretisk utgångspunkt. De valda teorier och begrepp som används är främst hämtade från Cynthia Enloe och Laura Sjöberg. Den teoretiska grunden har också kompletterats med fler forskare och teoretiker, vilket kommer vidareutvecklas i teoridelen. Mycket feministisk forskning ställer frågor som, vart är kvinnorna? Hur påverkar detta beslut kvinnor, pojkar, flickor och män olika? Målet i denna analys är att gå djupare och försöka analysera de idéer och tankar som ligger bakom och göder militarism och privilegierandet av maskuliniteter.

Kritik som riktas mot kritiskt feministisk analys menar att den inte är vetenskaplig och alldeles för politisk. Detta går dock att bemöta. Vi analyserar det empiriska materialet med feministisk utgångspunkt och resultatet kommer utgöra ett feministiskt perspektiv på materialet grundat i feministiska teorier. Lazar menar att man egentligen kan argumentera att kritiskt feministisk diskursanalys är mer objektiv än andra metoder, då den tar hänsyn till olika sociala konstruktioner som identitet och maktförhållanden som annars glöms bort i analysen (Lazar 2007, s. 146).

För att förtydliga och konkretisera den diskursanalytiska metoden ytterligare hämtas inspiration från Carol Bacchi (Bacchi 2009) och hennes analysverktyg 'What's the problem represented to be?' (WPR). Vi inspireras utav detta verktyg och kommer i operationalisering använda analysverktyget där Bacchi föreslår sex stycken frågor som ställs mot det empiriska materialet. De frågorna skall hjälpa till att finna det väsentliga i materialet för analysen och skapa struktur i den (Bacchi 2009, s. 48). WPR-metoden hjälper oss framförallt att få fram det empiriska materialets problemställning, det vill säga bakgrunden till och behovet av det empiriska material som valts (behovet enligt författaren). Målet enligt Bacchi är "to probe the premises that underpin particular problem representations" (Bacchi 2009, s. xiv) Det framgår ur de två första frågorna: (1) What's the problem represented to be?, (2) What presuppositions or assumptions underlie this representation of the problem? (Bacchi 2009, s. 55 – 59).

Hela Carol Bacchis koncept kommer inte användas, istället utvecklas utifrån idéerna ovan en egen utgångspunkt för uppsatsen. I avsnittet om operationalisering kommer vi förklara vilka frågor vi kommer ställa till det empiriska materialet och hur analysen utifrån metoden som detta avsnitt redogjort för kommer gå till.

3.1 Empiriskt material – urvalet

I detta avsnitt beskrivs det empiriska materialet och bakgrunden till urvalet. Det empiriska materialet består av regeringens proposition till riksdagen, Samförståndsavtal om värdlandsstöd (prop. 2015/16:152). Propositionen behandlar de författningsändringar som behöver ske för att Samförståndsavtalet om värdlandsstöd samt för att ytterligare ett statusavtal (PFF SOFA) ska kunna implementeras. Hela propositionen har noggrant gått igenom, och utifrån problemformuleringen samt frågeställningen har vissa kapitel valts ut för att bli en del av denna uppsats. Nedan redovisas urvalet av kapitlen som återfinns i analysen. Materialet är avgränsat då vi vill kunna analysera det på ett djupare plan. Materialet är valt utifrån principen om att ha ett snävt angreppsätt på materielmängden. Det görs för att kunna gå djupare i analysen, eventuella konsekvenser för utfallet har noggrant tagits hänsyn till (Essaiasson 2012, s. 220). Kapitlen är valda med hänsyn till vad som är relevant för vår problemformulering och vi anser inte att det kommer påverka uppsatsens utfall då de andra kapitlen inte är relevanta för den uppställda problemformuleringen.

Materialet som analyseras i denna uppsats har begränsats till kapitel fyra, sex, sju och tio (bakgrund, samförståndsavtalet med Nato om värdlandsstöd, godkännande av avtalen och konsekvenser) i regeringens proposition som behandlar samförståndsavtalet om värdlandsstöd med Nato (prop. 2015/16:152). Vi har valt dessa specifika kapitel av tre anledningar: (1) de beskriver bakgrunden till att regeringen föreslår avtalet, (2) de beskriver avtalet, och (3) de beskriver regeringens syn på konsekvenserna av avtalet.

Propositionen röstades igenom med en bred majoritet i riksdagen (prot. 2015/16:111). Vi menar därför att man utifrån denna uppsats om den enskilda propositionen kan göra antaganden om argumentationen kring avtalet, men också lägga grund för framtida forskning om ett eventuellt svenskt medlemskap i Nato.

3.2 Operationalisering

För att operationalisera problemformulering formuleras sex stycken frågor som kommer ställas mot propositionen. De utgör de operationella indikatorerna och utifrån dem görs analysen med den teoretiska grunden (Esaiasson 2012, s. 55). I detta avsnitt redovisas och förklaras varför dessa frågor har valts. Som tidigare nämnts har vi inspirerats av Bacchis metod WPS men anpassat den efter problemformuleringen. Utifrån WPS används tre av sex tillgängliga frågor, översättningen av frågorna från engelska till svenska är våra egna¹ (Bacchi 2009). Hänsyn och betänkande kring uppsatsens validitet har noggrant analyserats i valet av operationalisering. En viktig anledning till att delvis använda WPS är hur det utgör ett steg för att arbeta kumulativt utifrån redan väl beprövade modeller (Esaiasson 2012, s. 60). Vid utformandet av våra egenformulerade frågor finns en tydlig förankring till de teorier som behandlas i uppsatsens teoridel.

Formulerade frågor ifrån WPS:

- 1) Vad antas problemet vara?
- 2) Vilka förutsättningar eller antaganden ligger till grund för problemets framställning?
- 3) Vad lämnas oproblematiskt i denna problemformulering?

De frågor som tagits bort ur WPS är (1) Hur har detta antagande kring problemet kommit till? (2) Vilka är effekterna utav denna problemformulering? (3) Hur/var är denna förklaring till problemet producerat, disseminerat och försvarat? (Bacchi 2009). Anledningen till att vi valt bort dessa tre frågor är att de inte undersöker det som problemformuleringen letar efter. Vårt mål är att analysen ska kunna gå på djupet inom vårt valda område istället för att göra analysen bred.

Utöver de tre frågor som används från WPS har ytterligare tre frågor formulerats. Dessa tre frågor bygger på den teoretiska grund som målats fram under teoridelen i uppsatsen. Frågorna är tänkta att komplettera WPS i analysen, detta görs för att på djupet förstå omvärldsanalysen, säkerhetsbegreppet och de föreslag på lösningar som propositionen ger. Dessa begrepp känns tydligt igen från de teorier som behandlas under teoridelen i uppsatsen (se nästa avsnitt).

Formulerade frågor utöver WPS:

- 4) Vad lägger propositionen in i begreppet säkerhet?
- 5) Hur uppmålas säkerhetsläget i omvärlden och Sveriges närområde?
- 6) Vilka lösningar föreslås utifrån det beskrivna säkerhetsläget?

¹ Frågorna i WPS är i originalspråk som följer: (1) What's the problem represented to be? (2) What presuppositions or assumptions underlie this representation of the problem? (3) What is left unproblematic in this problem representation? (4) How has this representation of the problem come about? (5) What effects are produced by this representation of the problem? (6) How/where is this representation of the 'problem' produced, disseminated and defended? (Bacchi 2009)

4 Teori

I detta avsnitt presenteras den teoretiska grunden som användas för analysen. I fokus är Cynthia Enloe och Laura Sjöberg, men det feministiska perspektivet breddas även med idéer från Nira Yuval Davis & Ann J. Tickner. När vi i analysen systematiskt går igenom det empiriska materialet utifrån operationaliseringen för vi analysen med denna teoretiska grund. På detta sätt framställs ett feministiskt perspektiv på det empiriska materialet.

4.1 Militarism och Militarisering

I detta avsnitt presenteras kortfattat teorier och resonemang kring militarism och militarisering. Några av de nyckelbegrepp som plockas fram ur Enloes teorier behandlar militarism, militarisering, maskuliniteter, femininiteter och nationell säkerhet (Enloe 1989; 2010; 2016).

Enloe menar att militarism inte är en enad idé, utan istället ett koncept eller paket med idéer som göder militära värderingar i samhället (Enloe 2016, s. 11). Militarism kan då även ses som det som legitimerar militära prioriteringar i samhället. Det finns flera idéer man kan argumentera bygger upp militarism, några exempel är hur man ser länder som inte har en stark militär som ‘’omogna’’, idén om att det är naturligt att ha fiender och att hierarkier är en naturlig del av samhället (Enloe 2016, s. 11; Sjöberg 2013, s. 88).

Enloe utvecklar teoribildning genom att i sin forskning ge berättelser från personer i militariserade samhällen. Ett av de exempel Enloe lägger fram är Emma Bedoya-Pina, en kvinna och mamma i ett militariserat samhälle. Båda hennes söner går under Irakkriget med i den Amerikanska armén. Genom att noga försöka förstå Emmas liv kan man förstå de könade samband som finns i ett militariserad samhälle. (Enloe 2010, s. 130). Även om Emmas liv i sig inte blir aktuellt i denna uppsats, kan vi lära oss om de könade sambanden och militariserings effekter på individer. Enloe menar att: ‘’Making feminist sense of any government’s war, thus, involves investigating just how a government goes about manipulating ideas not simply about manliness, but also about ethicized and glassed femininity in pursuit of raising and reproducing its fighting force’’ (Enloe 2010, s.130). Hur man förstår världen är enligt Enloe, i enighet med denna uppsats epistemologiska ställningstagande, inte naturligt skapat. Den förutfattade mening om att hur vi lever

med varandra och förhåller oss till varandra är ett givet faktum är svårt att bryta. Både maskulinitet och femininet har behandlats som givna i samhället, och för att hålla kvar vid dem har det krävts både nationellt och internationellt maktutövande (Enloe 1989, s. 3). Ann J. Tickner utvecklar resonemanget om den epistemologiska ståndpunkten och beskriver hur man inte kan ta något för givet i forskning, vilket även gäller även inom IR. Hon menar att stater och andra organisationer måste förstås utifrån identiteter och hur dessa är konstruerade och upprätthållna. Ur det feministiska perspektivet läggs könade samband på analysen, hur folk utanför staten ses som feminiserade och mindre rationella än de inom statens gränser (Tickner 2014, s. 24-25).

Kausalitet är något som blir viktigt i analysen, framförallt i förhållandet till militarisering, och andra processer där något gradvis sker. Enligt Enloe måste man utforska både militarisering, globalisering, maskulinisering och feminisering som en process som sker steg för steg. Man måste alltså försöka arbeta mer likt en historiker snarare än att endast titta på ett kort tidsspänn utan att ta in kontexten (Enloe 2016, s. 67). Enloe menar att "We need to use our feminist curiosity to explain how and why any state's notion of "national security" has become militarized or masculinized to a large degree or only to a lesser degree" (Enloe 2016, s.68). I fallet som denna uppsats undersöker kommer vi i analysen ställa materialet mot teorierna och se om fallet går att tolkas som en del i en militariseringsprocess. Det blir också viktigt att i undersökningen förstå det empiriska materialets kontext. I nästa del av uppsatsen kontextualiseras undersökningen (se 6. Kontextualisering utav det empiriska materialet).

Enloes analys av militarisering bygger mycket på maskuliniteters verkan. I en omvärldsanalys som beskriver världen som en farlig plats där säkerheten är hotad, utgår man oftast från nationens säkerhet. För att skydda nationen är det endast de maskulina lösningarna som får ta plats, annars anses man feg och det finns enligt Enloe ingen i historien som fått ifrågasätta denna omvärldsbeskrivning (Enloe 2016, s. 53; Enloe 1989, s. 12). Idéer har betydelse för vilka politiska beslut som tas och när "sanningen" om världen målas upp som en farlig värld, där vi lever under ett ständigt hot, är det utifrån den bilden som besluten tas. Det blir fröet för militariseringsprocesser (Enloe 2016, s. 171). Omvärldsanalysen kan då rättfärdiga beslut och rättfärdiga en maskuliniserad utrikespolitik. En sådan politik stänger ute femininiteter vilket leder till att den internationella arenan bara blir tillgänglig för maskuliniteter (Enloe 1989, s. 13). Att privilegiera maskuliniteter blir att förespråka krigsföring som något hederligt och rationellt, Enloe menar att om man använder den feministiska analysen kan man bättre förstå krig, både innan och efter - fredstider blir ofta förkrigstider (Enloe 2010, s. 218). Feministiska studier har alltid försökt bryta ner hierarkier och inom IR blir feministisk teori enligt Tickner det som vågar ifrågasätta 'vi och dom' tankesättet (Tickner 2014, s. 34). Inom klassisk IR rör sig forskningen oftast inom ramen för ett statscentristiskt system och som

Enloe, Sjöberg och Tickner visar, kan man argumentera att det är ett system som privilegierar maskuliniteter.

Militarisering kan också sprida sig globalt och bli en globaliserad process, även om det från början legitimerades som reformer för den nationella säkerheten (Enloe 2016, s. 54). För att förstå nationell säkerhet måste vi även undersöka den utifrån ett globalt säkerhetsperspektiv. Enloe menar att militära allianser som exempelvis Nato globaliserar militarism (Enloe 2016, s. 55). Nationell säkerhet är även ett tänk som man kan argumentera har exkluderat kvinnor, där mannen är beskyddaren. Enloe beskriver hur nation, säkerhet och maskulinitet hänger ihop: "Governments [...] depend on ideas about masculinized dignity and feminized sacrifice to sustain that sense of autonomous nationhood" (Enloe 1989, s. 197). Vi måste därför i vår analys vidga vyn och försöka förstå hur det personliga är internationellt, förstå vad som är skapat, vad vi tar för naturligt och varför. Nationsskapande och vad det innebär i feministisk teori är något som vi återkommer till nedan.

4.2 Nationsidentitet och Könsmaktsordning

Inom vald teoribildning är Laura Sjöberg en central forskare, framförallt kring begreppen nationsidentitet och könsmaktsordning som fördjupas i detta avsnitt. Sjöberg analyserar global konflikt och krigsföring ur ett feministiskt perspektiv på system-, stat- och individnivå och kritiserar hur traditionella teorier förklarar staters identitetsbyggande, staters interaktion mellan varandra, samt makt och konflikt utan att ta hänsyn till kön och genus som förklarande faktorer (Sjöberg 2013; Sjöberg 2012; Via & Sjöberg 2010).

De teorier som Sjöberg kritiserar i anslutning till könsmaktsordningen som en struktur är främst utarbetade av strukturrealisten Kenneth Waltz (Waltz 1959). Waltz är mest känd för sin trenivå-analys: individnivå, statsnivå och systemnivå. Waltz utgör i Sjöbergs analys ett exempel på klassisk realism i internationella relationer. En viktig del i Waltz analys är anarkin som råder i det internationella systemet och som fungerar som en drivande faktor till globala konflikter (Sjöberg 2012, s. 3). Den största kritiken som feminister har riktat mot Waltz system är hur han inte har sett de olika nivåerna som sammankopplade. Många feministiska teoretiker menar istället att nivåerna är beroende av varandra och sammankopplade (ibid). Istället för den klassiska feministiska kritiken gör Sjöberg något som de flesta feministiska teoretiker inte gjort, hon ger ett feministiskt perspektiv på Waltz trenivå-analys och kritiserar honom med hjälp av hans egen modell (Sjöberg 2012).

Sjöberg lyfter i sitt perspektiv på Waltz trenivå-analys vikten av att förstå könsmaktsordningen och hur den verkar inom IR: "Genders (often though not always mapped onto sexes) can be found across states, and those genders have been

organized into hierarchies in our social and political organizations" (Sjoberg 2012, s. 8). Maskuliniteter och femininiteter verkar inom IR och ges hela tiden olika rang, oftast värderas maskuliniteter högre. Rangordningen skiftar dock över tid och kontexten är också en faktor i rangordningen (Sjoberg 2012, s. 10). Könsmaktsordningen måste förstås som en verksam hierarkisk struktur i det internationella systemet, detta ställs emot realismen och Waltz som endast analyserar anarkin som en struktur (ibid). Könsmaktsordningen är viktig att se, men man får inte låta den bli den enda strukturen, inom IR finns det flera strukturer som verkar samtidigt (Sjoberg, 2012, s. 32). Könsmaktsordning i IR kan utgöra en förklaringsfaktor till krig och global konflikt genom att den genomsyrar IR både på system, stat och individnivå (Sjoberg 2013, s. 6-12, 83-84). Ett av Sjobergs viktiga bidrag för teorin i denna uppsats blir hennes sätt att bemöta klassisk IR och realism. Sjoberg menar att: "feminists must at once critique the system- and state-centric nature of (particularly realist) IR theory and engage it" (Sjoberg 2012, s. 31).

Sjoberg visar hur man kan argumentera att könsmaktsordningen styr staters identitet och funktion mer generellt på en strukturell nivå. En stats identitet styr statens agerande och funktion utåt och inåt (Sjoberg 2013, s. 88). Nationsidentiteten är ett begrepp som återkommer hos de valda teoretikerna och hänger ihop med den analys vi tidigare redogjort för från Enloes teorier om nationell säkerhet som dominerad av maskuliniteter (Enloe 1989, s. 12). I Sjobergs analys kan vi förstå nationsidentiteten utifrån nationalism, hon menar att nationalismen är könad och att den har två sidor. Inåt är den 'feminin' och utåt verkar nationalismen 'maskulint' (Sjoberg 2013, s. 86). Den feminina sidan utgör kärnan och reproducerar nationen, utåt vill nationen framstå som maskulin för att inge respekt och styrka gentemot andra nationer. Nationalismen befinner sig inom könade diskurser där femininiteter nedvärderas, vilket gör att underordningen av kvinnor och könsmaktsordningen som enligt Sjoberg råder undervärderas och neutraliseras (Sjoberg 2013, s. 86). Militären, kriget och våldet beskrivs av Nira Yuval Davis som en del av den nationalist-militaristiska myten som omger den maskulina mannen vilken ska handla efter ett bestämt schema av manlighetsideal (Yuval-Davis 1997, s. 111).

Yuval Davis utvecklar även hur genus och nationsidentitetsskapandet förhåller sig till varandra ur olika aspekter. Inom könsmaktsordningen finns även olikheter inom 'gruppen' kvinnor. Yuval Davis lägger fokus på hur en viktig skillnad mellan olika kvinnor är deras medlemskap och deltagande i olika etniska och nationella kollektiv. Vilka kollektiva miljöer kvinnor deltar i, eller tillåts delta i, bestämmer vilken makt och status de har i förhållande till både andra kvinnor och män (Yuval-Davis 1997, s. 11).

Ett annat begrepp som blir centralt för analysen är den hegemoniska maskuliniteten. Det är den typ av maskulinitet som ses som den idealtypiska maskuliniteten, i en viss kontext, i en viss tid och på en viss plats (Sjoberg 2013, s. 150). Den hegemoniska maskuliniteten fungerar som ett paket av egenskaper och attribut som alla män ska sträva efter att inneha. Olika typer av nationalism bygger på olika

hegemoniska maskuliniteter. På det här sättet påverkar den globala könsmaktsordningen staters nationsidentitet och funktion på olika sätt beroende på vilken typ av maskulinitet som är hegemonisk. Den hegemoniska maskuliniteten kan värdera aggressivitet och våldslösningar medan andra typer kan vara mer beskyddande och värdera en annan typ av framtoning (Sjoberg 2013, s. 89). Det som alla typer av hegemoniska maskuliniteter har gemensamt är att när de upplever vad de anser vara ett hot går in i ett reaktivt tillstånd eller en förhöjd typ av maskulinitet som kallas hypermaskulinitet. I ett hypermaskulint tillstånd är stater mer benägna att välja våldsamma lösningar och föra krig då det i en hypermaskulin diskurs blir normaliserat med våldsamma lösningar (Sjoberg 2013, s. 100; Sjoberg 2010, s. 215-216). De förväntningar som kommer med könet eller konstruktionen av allt det en man ska leva upp till för att nå mansidealet, motsvarar den hegemoniska maskuliniteten. Yuval-Davis fördjupar förståelsen för hur tillhörighet i olika grupper beroende på kön, klass, etnicitet, nationalitet och medborgarskap ofta innebär olika saker för olika individer och att dominansstrukturer mellan olika grupper är relationella och också samverkar i identitetskapandet (Yuval-Davis 1997, s. 10-11, 117).

5 En kontextualisering av det empiriska materialet

Syftet med detta avsnitt är att sätta studien i ett större sammanhang, det blir det sista steget innan det feministiska perspektivet på propositionen i nästa avsnitt. Det empiriska materialet utgörs endast av en proposition och för att visa dess påverkan på ett bredare plan vill vi sätta propositionen i sin kontext. Kontexten utgår ifrån svensk utrikes- och försvarspolitik, inte minst intressant blir den feministiska utrikespolitiken som regeringen nu säger sig föra. Det är också i förhållande till den feministiska utrikespolitiken som studien blir extra relevant då vi vill ge ett feministisk perspektiv på denna proposition som nu är bifallen av riksdagen. Feminism är inte ett enat begrepp och det finns många olika inriktningar, för att fortsatt vara konsekventa utgår vi även i vår kontextualisering av studien från den teoretiska grund vi målat upp i teoridelen.

I Utrikesförvaltningens handlingsplan för feministisk utrikespolitik 2015-2018 går att läsa: ”Som första land i världen ska Sverige bedriva en feministisk utrikespolitik” (Utrikesdepartementet 2015, s. 1). I samma handlingsplan skriver Utrikesminister, Margot Wallström, Biståndsminister (dåvarande titel), Isabella Lövin och Närings- och Innovationsminister, Mikael Damberg: ”Hela utrikespolitiken, inklusive arbetet för fred och säkerhet, ska omsätta ett systematiskt jämställdhetsperspektiv” (Utrikesdepartementet 2015, s. 3). Propositionen som i denna uppsats analyseras har bifallits under den handlingsplanens tidsperiod, det är alltså i kontexten av den feministiska utrikespolitiken som idag ska drivas som propositionen måste förstås. Cynthia Enloe har också skrivit om den svenska feministiska utrikespolitiken, hon hyllar hur Margot Wallström i sina tal kopplat samman kvinnor och marginaliserade grupper med tänket kring nationell säkerhet. Enloe menar att ju mer militariserad nationell säkerhet är, desto mer kommer kvinnor stängas utanför och nationell säkerhet blir då en maskuliniserad del av politiken (Enloe 2016, s. 56). Det som vi argumenterar gör vår studie viktig blir hur propositionen och samförståndsavtalet förhåller sig till nationell säkerhet och hur avtalet verkar inom kontexten av den rådande feministiska utrikespolitiken.

Men för att förstå kontexten av samförståndsavtalet behöver den också förstås utifrån en historisk kontext. Som visats i teoridelen måste man förstå avtalet ur ett historiskt perspektiv och inte bara som ett kort ur nutiden. Därför tas neutralitetspolitiken samt en kort historisk tidslinje över det svenska försvaret upp här.

Sverige har en lång tradition av uttalad militär alliansfrihet och höll sig enligt många utanför de båda världskrigen på grund av den neutrala säkerhetspolitiska linjen (Åkerström 2016, s. 15). Men utan självklara militära samarbetspartner tillkommer en säkerhets- och försvarspolitisk osäkerhet. Lösningen var ett eget starkt försvar, till stor del bekostat av järnmalm- och vapenexport (Åkerström 2016, s. 17). Sverige byggde upp ett starkt försvar då man inte kunde ta förgivet att någon annan skulle komma till undsättning med militärt stöd i en situation av kris eller konflikt. Denna säkerhetspolitiska inriktning kallas ”väpnad neutralitet” och har traditionellt sett varit en viktig del av Sveriges säkerhets- och försvarspolitik (Agrell 2016; Åkerström 2016, s. 14, 20). Den lyfts även idag fram i debatten som ett viktigt argument emot samförståndsavtalet. Flera av de remissvar som tas upp i propositionen trycker på alliansfriheten och oron över att samförståndsavtalet kan bli ett steg närmre ett Natomedlemskap (prop. 2015/16:152, s. 29).

1901 infördes allmän värnplikt till försvarsmakten i Sverige, den var verksam fram tills 2009 då Sveriges riksdag avskaffade den allmänna värnplikten och all rekrytering skulle nu ske frivilligt (MSB 1). Även om avskaffandet av allmän värnplikt går att se som ett tecken på nedrustning eller förändring, har det svenska försvaret tagit många historiska vändningar. Efter första världskrigets slut skedde stora nedrustningar av den svenska försvarsmakten, samtidigt som försvaret även moderniserades. Detta pågick ända fram till andra världskrigets början då det svenska försvaret gick in i en ny era. Under krigsåren skedde en omfattande upprustning, det 'starkare' svenska försvaret hölls sedan igång under hela kalla kriget (MSB 2). Nu diskuteras nya hot mot Sverige och efter den analysen kommer nya beslut tas (prop. 2015/16:152; MSB 3). Även om beslutet 2009 innebar en form av nedrustning behöver man hålla uppsikt efter de steg som nu kommer tas i försvarspolitiken, där samförståndsavtalet om värdlandsstöd med Nato är ett av dem.

6 Ett feministiskt perspektiv

I detta avsnittet analyseras det empiriska materialet. Vi arbetar systematiskt utifrån vår metod, kritiskt feministisk diskursanalys och utifrån frågorna vi ställt upp i operationaliseringen. Varje fråga utgör en underrubrik. Vi besvarar frågorna utifrån vårt empiriska material och ställer det mot vår teoretiska grund som visats under teoriavsnittet samt i förhållande till den kontextualisering som redogjorts för tidigare. Den avslutande delen som följer detta avsnitt (7 Sammanfattning och slutsatser) presenterar slutsatser samt sammanfattande tankar.

6.1 Vad antas problemet vara?

Det säkerhetspolitiska läget i Europa har försämrats. Mot denna bakgrund anser regeringen [...] att den svenska försvarsförmågan bör stärkas och att Sveriges bi- och multilaterala försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten bör fördjupas.

(prop. 2015/16:152, s. 12).

Vi lever i en globaliserad tid och konflikter och andra former av utmaningar hotar såväl nationell som internationell fred och stabilitet.

(prop. 2015/16:152, s. 13).

Problemet som framställs i propositionen är ett försämrat säkerhetsläge i Europa och hot mot den nationella samt internationella säkerheten vilket regeringen menar ska bemötas med fördjupade försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten. Dessa citat bör problematiseras utifrån begreppet ”nationell säkerhet” som texten åsyftar. Begreppet ”nationell säkerhet” kan kritiseras då många feminister ser det som en omöjlighet att formulera ett homogent nationellt intresse och ett homogent säkerhetsbegrepp utan visar istället hur det finns grupper inom nationen som kan bli mer utsatta när staten ska säkra ”nationella intressen” (Sjöberg 2013, s. 111, 125). Definitionen av nationell säkerhet bör därför också problematiseras ur ett aktörs- eller avsändarperspektiv, eftersom de som har makten att formulera och definiera vad nationell säkerhet egentligen inbegriper, och vad som anses som hot

mot den definitionen, även har makt över vilkas intressen som inte kommer inbegripas i definitionen och därmed inte skyddas (Enloe 2016, s. 56, s. 58-59). Statens formulering av de nationella intressena som homogena innebär därför vissa problem. Då staten traditionellt sett ska bära och uppvisa maskulina egenskaper som styrka, krig, autonomi och rationalitet, marginaliseras feminina egenskaper som emotionalitet, fred och mjukhet. Därmed marginaliseras även de individer och grupper som förknippas med mer feminina egenskaper och attribut (Enloe 2016, s. 62-63; Yuval-Davis 1997, s. 93-94; Sjöberg & Via 2010, s. 3).

De maskulina egenskaper samt ideal som staten värderar högst blir en del av den nationella identiteten och utgör statens hegemoniska maskulinitet. Det är den form av maskulinitet som är de överordnade egenskaperna och idealen vilka alla män "ska" sträva efter. Hur den hegemoniska maskuliniteten ser ut är olika från land till land och skiftar även över tid (Sjöberg 2013, s. 89; Via 2010, s. 43). Vilken typ av hegemonisk maskulinitet ett land har styr den nationalistiska diskursen i landet. Om man har en hegemonisk maskulinitet som bygger på aggressivitet och våld så kommer den nationalistiska diskursen bli mer utåtriktad och landet mer benäget att föra krig (Sjöberg 2013, s. 100-101). När staten då formulerar vad de nationella intressena är och vad nationell säkerhet inbegriper, kommer dessa intressen vara maskuliniserade som ett uttryck för statens hegemoniska maskulinitet. Sådana uttryck gör sig flertalet gånger synliga i propositionen, både i citaten ovan men också vidare i problematiseringen kring säkerhetsbegreppet (se 6.4) Det beror på statens maskulina utgångspunkt vilken främst tar hänsyn till de intressen som överensstämmer med de egenskaper som staten värderar och vill skydda (Enloe 2016, s. 54-55).

Som feminister ser man istället hur det nationella intresset består av flera olika intressen som ibland står i motsättning till varandra. Den hegemoniska maskulinitetens uttryck gör att kvinnors intressen blir förbisedda. Staten främjar främst de intressen som är dikterade av den hegemoniska maskuliniteten vilka bara är representativa för de som kan säga sig tillhöra den grupp vilkas identitet motsvarar statens identitet (Sjöberg 2013, s. 116 - 117). Konstruktionen av staten och dess intressen som maskulina, får konsekvenser i statens relationer till andra stater samt i bemötandet av situationer som framstår som hot mot de maskulina nationella intressena (Spike Peterson 2010, s. 22-23). När man formulerar de nationella intressena som ett homogent intresse vilket inte alltid är representativt för alla medborgare, blir försvars- och säkerhetspolitiken en reproducering av de marginaliserande strukturer som finns inom staten (Enloe 2016, s. 53-54; Sjöberg 2013, s. 116).

6.2 Vilka förutsättningar eller antaganden ligger till grund för problemets framställning?

Syftet med denna fråga är att problematisera vilken kunskap som tas för given i propositionen. Vilka antaganden och förutsättningar krävs för att problemformuleringen i propositionen ska se ut som den gör? (Bacchi 2009, s. 5)

Vi lever i en globaliserad tid och konflikter och andra former av utmaningar hotar såväl nationell som internationell fred och stabilitet.

(prop. 2015/16:152, s. 13)

Propositionens problemformulering kräver vissa antaganden om verkligheten och förutsätter en viss form av världsbild. Stora delar av bakgrunden som argumenterar för behovet av världsstödavtalet framställs som fakta, vilket inte problematiseras utan konstateras. Citatet ovan lyfter den globaliserade tiden som enligt propositionen för med sig hot mot fred och frihet. Både den nationella och internationella sfären anses vara hotade av konflikter och utmaningar. Det här är en omvärldsanalys som problemformuleringen är direkt beroende av. Tanken är att vi lever i en farlig tid, vi behöver därför stärka försvaret och underlätta eventuella framtida militära samarbeten (prop. 2015/16:152).

Omvärldensanalysen i propositionen bygger på antaganden som är starkt kopplade till den typ av strukturell realism som är utvecklad av Kenneth Waltz (Waltz 1959). Eftersom det internationella systemet enligt realismen är anarkiskt och utan överordnad auktoritet, blir den enda som kan säkra statens överlevnad staten själv vilket gör att stater alltid agerar utifrån sina egna intressen. Det enda sättet stater kan säkra sina intressen och sin överlevnad är genom att bygga upp ett starkt militärt försvar, då våld är det enda sättet att utöva makt i ett anarkiskt system (ibid). Utifrån den här kontexten betyder det att omvärldensanalysen är ett avgörande antagande för hur problemformuleringen framställs. Världen beskrivs som en plats präglad av konflikter och ökat militärt samarbete ses som det bästa sättet att gardera sig i en sådan situation. Dessa antaganden blir, vilket framkommer flertalet gånger i analysen, ett viktigt steg i olika processer då idéer har betydelse och de privilegierar olika typer av lösningar och beslut (Enloe 2016, s. 171).

Förutsättningarna för problemets framställning finns också i diskussionen mellan en subjektiv och en objektiv sanning då ovanstående citat framställer bilden av verkligheten och säkerhetsläget som fakta och oberoende sanning. Det kritiskt

feministiska perspektivet menar att det inte finns en objektiv och evig sanning som stämmer för alla. Man kan istället uppfatta världen på många olika sätt. Det viktiga är att försöka inta flera olika perspektiv, höra olika röster samt tolka och reflektera över materialet för att på det sättet få en mer mångfacetterad och riktig bild av verkligheten (Shepard 2008, s. 384). Genus, som handlar om hur olika kön förknippas med olika egenskaper och attribut, konstruerar samt formar hur vi ser på och uppfattar världen, vår plats i världen och våra relationer med andra (Sjoberg 2013, s. 46-47). När vi intar en sådan feministisk utgångspunkt blir den ”objektiva sanningen” och den ”könsneutrala” utgångspunkten i propositionen problematisk och nästintill omöjlig att uppnå. Man ser istället hur könsmaktsordningen, där maskulinitet är privilegierat, legitimerar maskulina berättelser, uppfattningar samt perspektiv och gör dem till objektiva och naturliga sanningar (Sjoberg 2013, s. 42, 44, 81-82).

6.3 Vad lämnas oproblematiskt i denna problemformulering?

Syftet med denna fråga är att lyfta några av de punkter som lämnas oproblematiska i propositionen. Syftet är nödvändigtvis inte att komma med förslag på hur texten kunde sett annorlunda ut utan istället problematisera det som lämnats oproblematiskt (Bacchi 2009, s. 13). Följande citat från regeringens proposition visar hur avtal som tidigare inte ansetts nödvändiga nu blir självklara vilket kan tolkas som en militarisering av den säkerhets- och försvarspolitiska diskursen. Det tilläggsprotokoll som diskuteras i citatet behandlar den rättsliga statusen för militära Natohögkvarter och Natos personal på Sveriges territorium (prop. 2015/16:152, s. 15).

När Sverige anslöt sig till PFF SOFA och tilläggsprotokollet rörande dödsstraff fanns inte det kompletterande tilläggsprotokollet. När Sverige därefter, år 2005, valde att utvidga tillämpningen av PFF SOFA ansågs det inte finnas behov av att också tillträda detta protokoll. Med ett samförståndsavtal med Nato om värdlandsstöd blir dock situationen en annan. Det kompletterande tilläggsprotokollet utgör en grundbult i det juridiska ramverk som krävs för att Sverige ska kunna vara part i ett värdlandsstödsavtal med Nato, eftersom det reglerar den rättsliga statusen för militära Natohögkvarter och för deras militära och civila personal inom parternas territorier. Ett godkännande av samförståndsavtalet kräver således också att Sverige även godkänner anslutningen till protokollet.

(prop. 2015/16:152, s. 17).

Det avtal Sverige nu går in i innebär enligt regeringen, som visas ovan, att andra protokoll och avtal också behövs, avtal som tidigare inte ha ansetts finnas behov för anses nu vara naturligt att bli del av. Det går att argumentera att detta tidsspänn kan liknas vid en militarisering av svensk utrikespolitik, där detta förlopp kan ses som en kausalitet i processen av militarisering. Militarisering måste ses som en process som sker steg för steg och som inte alltid syns eller märks tydligt om man inte letar efter dem (Enloe 2016, s. 67). Som feministisk forskare behöver man förstå kausaliteten i det tidsspänn som beskrivs i citatet. Detta innebär hur olika händelser, idéer och reformer följer varandra på ett sätt som kan ses som oundvikligt men som ur ett feministiskt perspektiv är en kausalitetsprocess där militaristiska idéer om världen producerar militaristiska reformer och i förlängningen ett militaristiskt samhälle (Sjöberg 2013, s. 62-63). År 2005 ansågs det inte finnas behov av tilläggsprotokollet och idag måste det godkännas på grund av det nya Samförståndsavtalet om världsstöd. Ur ett feministiskt perspektiv frågar man sig vad det är som händer här och ser behovet av att problematisera skeendet.

Omvärldsanalysen i propositionen ger en bild av världen som farlig och orolig där säkerhetsläget har försämrats (prop. 2015/16:152, s. 12). Ur det feministiska perspektivet förstår vi denna beskrivning som ett tankesätt eller en idé i en militaristisk diskurs vilken legitimerar en maskuliniserad utrikespolitik. Omvärldsanalysen leder till att man privilegerar de maskuliniserade lösningar som föreslås (Enloe 1989, s. 13; Sjöberg 2013, s. 96). När vi som i citatet ovan förstår tidsspännet och den process som genomgåts kan vi förstå det som en militarisering. Trots att Sverige lever i fredstid hamnar man ändå i en tid som kan liknas vid en slags förkrigstid (Enloe 2010, s. 218). Den processen som genomgåts, trots tider av fred, kan man argumentera är en militarisering. Det som tidigare inte ansågs 'naturligt' eller 'behövligt' är nu en självklarhet då Sverige nu rustar för hotet som omvärlden anses utgöra.

Propositionen fungerar i sig som en argumenterande text och bemöter en del av den kritiken som kommit in i remissvaren. Mycket av den kritiken som riktats lyfter oron över samförståndsavtalet om världsstöd som ett närmande för ett medlemskap i Nato, ett hot mot den svenska neutralitetspolitiken som vi tidigare beskrivit, samt oro för eventuella kärnvapen på svensk mark (prop. 2015/16:152, s. 29). Propositionens egna problematisering kring denna kritik fokuserar dock istället på fördelarna med det internationella samarbetet. Argumentationen kretsar kring Nato som den internationella standarden och hur förslagen underlättar för militärt stöd i Sverige:

I västvärlden är Nato den organisation som definierar den internationella standarden för militär samverkan, såkallad interoperabilitet, vilken i sin tur utgör grunden för svensk samverkansförmåga i internationell krishantering inom ramen för Nato,

FN och EU. Samarbete med Nato utgör en förutsättning för att Försvarsmakten ska kunna utveckla en hög förmåga till interoperabilitet.

(prop. 2015/16:152, s. 30).

Förslagen kommer att underlätta och öka Sveriges förmåga att ge och ta emot militärt stöd från Nato vid kris eller konflikt i Sverige eller i närområdet, samt underlätta för Sverige att utgöra värdland för annan verksamhet, t.ex. internationella övningar under Natos ledning.

(prop. 2015/16:152, s. 73)

Den enda problematisering av konsekvenser av värdlandsavtalet som görs är de ekonomiska såsom risken för ökade kostnader:

De ökade kostnader som kan komma att uppstå hos enskilda myndigheter förväntas inte bli större än att de kan belasta respektive myndighets ordinarie anslag.

(prop. 2015/16:152, s. 73).

Legitimiteten i besluten ligger, som vi argumenterat tidigare, i omvärldsanalysen, men gör även reflektionen över eventuella konsekvenser av propositionen problematisk. Som citaten ovan visar görs relativt enkla analyser av verkningarna av samförståndsavtalet om värdlandsstöd. Argumentationen utgår ifrån ett relativt eurocentriskt och statcentristiskt perspektiv som både lyfter 'vi och dom' tänket, men också cementerar maktförhållanden i världen (Tickner 2014, s. 34). Vi bygger här vidare på Ann J. Tickners resonemang och visar hur omvärlden blir feminiserad och beskrivs som icke-rationell (Tickner 2014, s. 24-25). Med vår epistemologiska utgångspunkt måste vi förstå detta som förloppet där något blir mer och mer normalt, en omvärldsanalys som skapats och blir till något naturligt. Dessa delar som lämnas oproblematiserade argumenterar vi är ett av de tecken på en process av militarisering som sker steg för steg och framstår som något normalt när man ser det i ett kortare tidsspann.

I detta avsnitt har det som lämnas oproblematiserat men ändå nämnts i propositionen behandlats. Det finns också aspekter som varken nämns eller problematiseras. Det finns ingen analys över hur det kan påverka individer, ingen genusanalys eller feministiskt perspektiv. Propositionen rör sig istället inom en

klassisk trenivåanalys likt den vi beskrivit av Kenneth Waltz (Waltz 1959). Nästa avsnitt (7.4) behandlar propositionens definition av säkerhet.

6.4 Vad lägger propositionen in i begreppet säkerhet?

Detta stycke syftar till att reflektera över propositionens definition av säkerhet. Innebörden av begreppet säkerhet byggs upp igenom hela propositionens budskap och syfte, men utdragen nedan visar exempel på den inriktning som begreppet säkerhet får:

Genom att verka för en stabilisering av det säkerhetspolitiska läget samt förebygga och hantera konflikter och krig garanteras också Sveriges oberoende och självständighet, vilket Sveriges säkerhetspolitik ytterst syftar till.

(prop. 2015/16:152, s. 13)

Genom ett godkännande av samförståndsavtalet förbättras Sveriges förmåga att ge och ta emot militärt stöd och således också förutsättningarna för att Försvarsmakten tillsammans med övriga totalförsvarsmyndigheter ska kunna utföra sin uppgift att, enskilt och tillsammans med andra, försvara Sverige och främja svensk säkerhet. Detta är en av förutsättningarna för att på ett trovärdigt sätt bidra till säkerhet i närområdet.

(prop. 2015/16:152, s. 15)

Man kan argumentera att propositionen framhåller säkerhet utifrån en militaristisk och nationalistisk definition som fokuserar på den nationella säkerheten (vilket diskuteras under 6.1). Det statscentristiska perspektivet lyfter fram hotet utifrån och problematiserar inte hur säkerheten för individer ser ut inom landet. Hotet mot kvinnor och flickors säkerhet finns ofta inom statens gränser i form av exempelvis våldtäkt, könsdiskriminering, fattigdom och våld i hemmet (Sjoberg 2013, s. 38). Den klassiska ”könsneutrala” definitionen av säkerhet som håller sig inom ramen för det som anses mainstream måste utmanas och ifrågasättas. Den klassiska säkerhetsanalysen stannar inom ett statscentristisk system som privilegierar maskuliniteter vilket utesluter en mångbottnad definition som tar in individens – kvinnors, flickors, pojks och mäns - säkerhet (Enloe 2016, s. 56, 64; Sjoberg 2013, s. 64). Privilegierandet av maskuliniteter leder till det exkluderande system

som ständigt återkommer i denna uppsats, ett system där våldslösningarna främjas och feminiteter exkluderas (Sjoberg 2013, s. 94-95).

Säkerhetsbegreppet som målas fram i propositionen är problematiskt på flera sätt då det reproducerar föreställningar om den tvådelade nationsidentiteten (Sjoberg 2013, s. 86). Staten är maskulint kodad och det är den delen av nationsidentiteten som är vänd utåt mot det internationella systemet och andra stater. Den delen vill hävda sin maskulinitet i form av ett starkt försvar för att kunna utöva makt över andra stater. Staterna i omvärlden feminiseras och framställs som oberäkneliga samt mindre maskulina i förhållande till den egna staten (Sjoberg 2013, s. 88-89). Man kan argumentera att detta förlopp sker i propositionen. En stor del av anledningen är att öka den svenska försvarsförmågan gentemot den omvärld som blir allt mer oberäknelig. Citaten ovan visa hur man tillsammans med andra, i detta fall Nato, ska kunna försvara nationen mot hoten. Nationen är den delen av nationsidentiteten som är i behov av skydd från staten. Nationen är kvinnligt kodad och reproducerar själen, kulturen och folket som enhet, bokstavligt och symboliskt (Yuval-Davis 1997, s. 26-27, 37). På det här sättet är nationalism alltid könat och alltid sammankopplat med militarism då nationen och kvinnorna i den alltid måste bli försvarade av staten och männen. Som citaten ovan visar ställs nationen mot den farligare omvärlden, propositionen syftar till en stabilisering av det säkerhetspolitiska läget i regionen och säkerheten för Sverige. Men med det kritiskt feministiska perspektivet kan man istället förstå citaten som en reproducering av de könade sambanden som finns inom IR.

6.5 Hur uppmålas säkerhetsläget i omvärlden och Sveriges närområde?

Syftet med denna fråga är att förstå den omvärldsanalys som görs i propositionen. Frågan grundar sig i de teorier som presenterats under teoridelen. Idéer har betydelse och de kan påverka de beslut som sedan tas (Sjoberg 2013, s. 88; Enloe 2016, s. 171) vilket även diskuteras under nästa fråga (6.6). I detta avsnitt utvecklas även resonemanget om hur fredstider lätt blir förkrigstider, en analys som redan påbörjats i fråga 6.3.

Vi lever i en globaliserad tid och konflikter och andra former av utmaningar hotar såväl nationell som internationell fred och stabilitet. Sverige kan och vill därför inte isolera sig.

(prop. 2015/16:152, s. 13)

Den bakomliggande analysen är att hot mot freden och vår säkerhet bäst avvärjs i gemenskap och samverkan med andra, eftersom vår säkerhet är nära förknippad med främst våra grannar men också med andra regioner längre bort. Den militära alliansfriheten bidrar till stabilitet i närområdet och ger oss handlingsfrihet.

Det säkerhetspolitiska läget i Europa har försämrats.

(prop. 2015/16:152, s. 12)

Sveriges säkerhetspolitik, inbegripet den militära alliansfriheten, syftar ytterst till att garantera landets politiska oberoende och självständighet. Hävdandet av vårt lands suveränitet och territoriella integritet är en nödvändig förutsättning för att Sverige ska kunna uppnå målen för vår säkerhet. Den militära alliansfriheten förutsätter en aktiv, bred och ansvarsfull utrikes- och säkerhetspolitik i kombination med en trovärdig nationell försvarsförmåga.

(prop. 2015/16:152, s. 31)

Sverige befinner sig idag inte i något uttalat krig eller konflikt och har heller inte gjort under en väldigt lång tid. Som visats i kontextualiseringen finns många aspekter i historien som kan vara anledningar till detta. Men analysen som görs i citaten ovan lyfter oro, osäkerhet och hot i det svenska närområdet och omvärlden. Det är en analys i propositionen som senare kommer visa sig legitimera beslut som samförståndsavtalet om världlandsstöd och förslag på upprustning. Det andra citatet ovan slutar med ett konstaterande om att ”det säkerhetspolitiska läget i Europa har försämrats” (prop. 2015/16:152, s. 12). Detta är ett budskap som befinner sig latent igenom hela propositionen och ibland skrivs ut mer bokstavligt som ovan. Denna omvärldsanalys behöver med det kritiskt feministiska perspektivet förstås ur hur maskuliniteter och femininiteter befinner sig inom beskrivningen, men också inom de lösningar som senare föreslås i propositionen. Klassiskt behöver stater makt för att bekräfta sin suveränitet, den makten och maktutövningen gentemot andra stater är könad. Den ger incitament till militarism och militära lösningar som göds av upplyftandet av maskuliniteter (Sjoberg 2013, s. 142-143).

Idéer har, som visats, betydelse för de beslut som sedan tas. Privilegierandet av maskuliniteter får militäriska lösningar att verka hederliga och rationella. Tiden av fred som Sverige befinner sig i till trots, ses omvärlden som farlig och säkerheten

som sämre (Enloe 2010, s. 218). Man kan argumentera att det är idéerna i denna omvärldsanalys som gör att militarisering ses som något förnuftigt och bra. Det är här man ur det feministiska perspektivet behöver se kausaliteten och förstå hur de här idéerna skapar, legitimerar och till och med göder den militarisering som denna analys menar att proposition utgör. Militariseringen kan även sprida sig i samhället och inriktningen som försvarspolitiken tar påverkar även militariseringen av individer, vilket problematiseras ytterligare i nästa avsnitt (6.6).

Med den omvärldsanalys som här problematiseras är det svårt att inte göra kopplingen till hur idéer formar problemformuleringen och lösningen. Det avslutande citatet i denna del fungerar som en koppling till nästa del i uppsatsen vilken berör de lösningar som föreslås. Citatet visar också tydligt hur propositionen behandlar den rådande fredstiden: ”krig i Sverige” och ”Natoledd verksamhet i Sverige” går att argumentera är tydliga tecken på hur fredstid tolkas som förkrigstid i en omvärldsanalys som tydligt beskriver upplevda säkerhetshot mot Sverige.

Avtalet är avsett att användas över hela skalan av situationer då Sverige kan komma att ta emot Natos militära stöd, dvs. såväl i fredstid (t.ex. för övningar) som vid kriser och i krig i Sverige eller i närområdet. Genom avtalet tydliggörs det ansvar Sverige har som värdland i förhållande till Nato och sändande länder, liksom vilket ansvar Nato och sändande länder har vid Natoledd verksamhet i Sverige.

(prop. 2015/16:152, s. 24).

6.6 Vilka lösningar föreslås utifrån det beskrivna säkerhetsläget?

Syftet med denna fråga är att förstå effekterna av de slutsatser som görs mot den bakgrund och de problem som målats upp i propositionen. Detta avsnitt blir en direkt fortsättning på den föregående frågan (6.5) som behandlade omvärldsanalysen. Lösningarna på säkerhetsläget som målats upp blir alltså både värdlandsstödet i sig själv men också utdrag som går koppla till upprustning. Vi vill även här avsluta den här delen av uppsatsen som vi kallar det feministiska perspektivet med tankar kring vad denna process av militarisering får för effekt på individer och relationer i samhället

Syftet med samförståndsavtalet är att säkerställa att Sverige som värdland kan lämna ett effektivt stöd för militär verksamhet på svenskt

territorium i samband med övningar, kriser eller militära operationer i Sverige och i vårt närområde. Avtalet bygger på frivillighet mellan parterna, vilket innebär att det blir tillämpligt endast i de fall Sverige först fattar ett nationellt beslut om militärt samarbete med Nato i något avseende.

(prop. 2015/16:152, s. 14 -15)

Sverige behöver som citatet visar kunna ta emot militärt stöd, men också veta vad som gäller vid militära operationer i Sverige. Propositionen i sig handlar konkret om lösningar på olika dilemman som kan uppstå vid militära operationer eller övningar i Sverige. Ur det kritiskt feministiska perspektivet och vår metodologiska utgångspunkt är det dock inte detaljerna i sig, utan vad avtalet i ett större sammanhang innebär och hur det kan utgöra ett av stegen i en militarisering som blir intressant. Utifrån det försämrade säkerhetsläget i Europa och det ökade hotet mot Sveriges säkerhet menar regeringen i propositionen att:

den svenska försvarsförmågan bör stärkas och att Sveriges bi- och multilaterala försvars- och säkerhetspolitiska samarbeten bör fördjupas

(prop. 2015/16:152, s. 12).

Utdraget ovan beskriver en analys som innebär att upprustning blir en del av lösningen. Det går att se som en produkt av den maskuliniserade och militariserade världsbild som visats målas upp i propositionen. Den världsbilden producerar en militaristisk och maskuliniserad politik som föreslår lösningar byggda på hypermaskulina och militaristiska idéer och ideal. Dessa innefattar ofta olika lösningar som bygger på att uppvisa styrka, autonomi och bemöta uppfattade hot med militär upprustning som i citatet ovan (Alexander 2010, s. 71; Enloe 2016, s. 4; Sjöberg 2013, s. 142-143). Hypermaskuliniteten är en mer reaktiv form av maskulinitet som inträder när den nationella säkerheten och statens maskulinitet är hotad. Det gör att maskuliniteten förstärks och cementeras samt att mer militaristiska och våldsbaserade lösningar anses önskvärda (Sjöberg 2013, s. 163, 212; V. Spike Peterson 2010, s. 27)

Men det hypermaskulina tillståndet påverkar även samhällen på individnivå. Besluten som via denna proposition fattas är inte bara i sig en militarisering, militariseringen sker överallt. Omvärldsanalysen och idéerna har betydelse, inte bara för besluten som vi visat, utan även för individer i samhället som blir militariserat. Hypermaskulina tillstånd och militariserade samhällens effekt på individer är något som går att ta lärdom ifrån andra fall i världen. Det

problematiserar ytterligare de effekter av de föreslagna lösningarna som inte alls nämns i propositionen. Erfarenheter från USA och Irak under Irakkriget är nya och relevanta, framförallt undersökningarna kring den upplevda säkerheten vid krigets slutskede. Trots att kriget närmade sig slutet och att de manliga ledarna upplevde säkerheten som mycket bättre, sjönk den upplevda känslan av säkerhet för kvinnor. Tillgång till bostäder, skolor och mediciner är några av de aspekter som kvinnor vägde in men som inte får plats i den klassiska analysen. Detsamma skedde även i USA, oron kom inte från omvärlden; den ekonomiska krisen och arbetslösheten orsakade mycket större osäkerhet (Enloe 2010, s. 219 – 220). Det här är aspekter på säkerhet och problematiseringar på lösningar som inte alls tas i beaktande i propositionen.

De olika sambanden i IR är könade och det är först när vi förstår hur det militariserade samhället påverkar individen, hur det påverkar kvinnor, eller påverkar kvinnor och mäns relationer som vi kan förstå militariseringen och dess effekter (Enloe 2010, s. 130). Vi behöver alltså tänka om eller i motsättning till Waltz trenivå-analys. Alla delar som en militarisering eller krigsprocess tar, går att argumentera är könade. I dessa processer som styrs av maskuliniteter är det först när kvinnor tas på allvar i alla steg eller när deras erfarenheter tas i beaktande som vi kan förstå hur privilegierandet av maskuliniteter och rättfärdigandet av militära lösningar sker.

Militarism kan alltså påverka relationer och individer inom staterna, men militarismen kan också spridas över gränser och globaliseras (Sjoberg 2013, s. 142). Regeringen beskriver hur samförståndsavtalet kommer utgöra en plattform för internationella samarbeten och ett ökat 'säkerhetsmedvetande':

Sveriges samarbete med Nato är viktigt för att utveckla Försvarsmakten både för det nationella försvaret och för internationella krishanteringsinsatser i och utanför närområdet. [...] Vidare deltar Sverige aktivt i Natos civila beredskapsarbete som utgör en central plattform för att öka det breda säkerhetsmedvetandet hos allierade och partnerländer.

(prop. 2015/16:152, s. 13).

Det finns mycket som går att problematisera kring Nato som organisation och förhållandet till Sverige. Ur kontexten av Sveriges neutralitetspolitik kan man argumentera att täta samarbeten med Nato sätter den ur spel. Nato tar tydligt ställning och kommer med ett perspektiv från globala nord, vilket ställer ytterligare problematiseringar kring omvärldsanalysen och ett tydligt bias för globala nord. Precis som i det feministiska perspektivet menar propositionen att det finns det mycket att tjäna på samarbeten. Vår analys har flertalet gånger lyft

vinningarna av att se världen som en samarbetsvillig och kooperativ plats. Problematiken med Nato blir dock dess militaristiska politik snarare än fokuset på samarbete, att gå med i militära allianser kan då istället göda och globalisera militarism (Enloe 2016, s. 54). Man behöver därför förstå effekten av militära allianser och dess samband med militarisering och nationell säkerhet (Enloe 2016, s. 54).

7 Sammanfattning och slutsatser

Denna uppsats har analyserat, problematiserat samt utifrån sex stycken operationella frågor gett ett kritiskt feministiskt perspektiv på propositionen om Samförståndsavtal om världlandsstöd med Nato. Uppsatsen har visat hur det kritiskt feministiska perspektivet tillhandahåller teoretiska verktyg som gör att man kan förstå propositionen ur nya perspektiv. Många av de idéer som ligger till grund för propositionens antaganden av de olika problemen härstammar från klassiska teories syn på säkerhet och militär. Omvärldsanalysen i propositionen målar fram en värld fylld av oro och hot. Dessa idéer göder militaristiska idéer om skydd och försvar som inte kan existera utan privilegierandet av maskuliniteter. Det internationella systemet är präglad av en könsmaktsordning och vi har visat hur maskuliniteter och femininiteter verkar inom systemet. Därför problematiseras omvärldsanalysen som ges i propositionen, anledningen till det är dock inte att förminska de faror som finns i världen. Det är inte beskyddaren i sig som vi kritiserar utan det är maskuliniseringen av beskyddaren som blir problematiskt då det reproducerar och cementerar traditionella könsroller.

Analysen av propositionen visar vad som kan tolkas vara en del av en diskursiv trend eller strömning där den feministiska analysen inte tas i beaktning när försvars- och säkerhetspolitiken diskuteras. I det fall som denna uppsats behandlar går det därför tydligt att argumentera att Sveriges regerings feministiska utrikespolitik inte är implementerad till sin helhet. Inom den motsättningen finns mycket att vidare undersöka, något vi återkommer till i förslag på vidare forskning (7.1).

Vi menar även att 2009 går att se som en form av brytpunkt för svensk försvarspolitik då den allmänna värnplikten avskaffades. Fram tills dess har försvaret varit relativt utbyggt och haft en hög beredskap. Det som utifrån denna analys är viktigt för feministiska forskare är att ifrågasätta och problematisera alla små steg som skulle kunna utgöra en tillbakagång och bli en del av en militarisering. Vi har i analysen visat hur militariseringsprocesser kan utgöras av små steg mot ett "säkrare" samhälle vilka ses som helt naturliga och lämnas oproblematiserade. Vi har visat hur propositionen kan ses som en del av en sådan militariseringsprocess när man ser utifrån kausalitet.

7.1 Förslag på vidare forskning

Problematismen av propositionen som denna uppsats utgör ger en god grund för vidare forskning. För att inspirera till vidare forskning med större omfång, och för att förenkla möjligheterna till ett kumulativt forskningsarbete har vi valt att avsluta denna uppsats med några väl valda förslag på områden som stötts på där det är tydligt att vidare forskning behövs. I anslutning till den feministiska utrikespolitiken finns ett behov av att titta närmare på maktförhållanden och motsättningar mellan utrikes- och försvarsdepartementet med hjälp av diskursanalys. En annan ingång för att undersöka samförståndsavtalet om värdlandsstöd med Nato och dess effekter i Sverige är att undersöka hur ursprungsbefolkningen samer och rennäringen påverkas av de militära Nato-övningarna, något som vi anser lämnats oproblematiserat och vidare behöver undersökas. Feministiska teoretiker menar att det är centralt att ta kvinnor och kvinnors berättelser på allvar för att få en så riktig bild av verkligheten som möjligt. Ett sätt att forska vidare på kopplingen mellan Nato och kvinnor skulle kunna vara att undersöka hur enskilda kvinnor eller olika grupper av kvinnor påverkas av ett Natomedlemskap. Ett förslag på en sådan forskning skulle kunna utgå från narrativanalys för att på allvar ta till vara på kvinnornas berättelser och erfarenheter.

8 Referenser

- Agrell, Wilhelm. Neutralitetspolitik. *Nationalencyklopedin*.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/neutralitetspolitik>.
Hämtdatum 2016-12-27
- Alexander, Ronni, 2010. "Confronting Militarization: Intersections of Gender(ed) Violence, Militarization, and Resistance in the Pacific", i Sjöberg, Laura & Via, Sandra, *Gender, War, and Militarism – Feminist perspectives*. Santa Barbara, Calif: Praeger, cop. s.69-79.
- Bacchi, Carol 2009. *Analysing Policy: What's the problem represented to be?* 1 uppl. Frenchs Forest, N.S.W.: Pearson, cop.
- Baxter, Judith, 2003. *Positioning Gender in Discourse*. New York: Palgrave Macmillan
- Beyer, Jessica L. – Hofmann, Stephanie C. 2011. "Varieties of neutrality: Norm revision and decline", *Cooperation and Conflict*, vol. 46, nr. 7, s. 285-311.
- Björkdahl, Annika - Mannergren Selimovic, Johanna, 2015. "Translating UNSCR 1325 from the global to the national: protection, representation and participation in the National Action Plans of Bosnia-Herzegovina and Rwanda", *Conflict, Security & Development*, vol. 15, nr. 4, s. 311-335.
- Cottey, Andrew, 2013. "The European Neutrals and NATO: Ambiguous Partnership", *Contemporary Security Policy*, vol. 34, nr. 3, s. 446-472.
- Enloe, Cynthia 1989, *Bananas, Beaches and Bases*, 1 uppl. Berkeley: California Press.
- Enloe, Cynthia 2010. *Nimo's war, Emma's war: making feminist sense of the Iraq war*. Berkeley: University of California Press.
- Enloe, Cynthia 2016. *Globalization and militarism: feminists make the link*. 2 uppl. Lanham: Rowan & Littlefield.
- Erlandsson, Susanna, 2015. "Bakom allians(frihet)en. Om Sverige, Nederländerna och 1948 års säkerhetspolitiska val", *Militärhistorisk tidskrift*, vol. 1, s. 19-44.

- Esaiasson, Peter & Giljam, Mikael & Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena, 2012. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Ferreira-Pereira, Laura C. 2005. "Swedish Military Neutrality in the Post-Cold War: 'Old Habits Die Hard'", *Perspectives on European Politics & Society*. vol. 6, nr. 3, s. 463-489.
- Forsberg, Tuomas & Vaahtoranta, Tapani. 2001. "Inside the EU, Outside NATO: Paradoxes of Finland's and Sweden's Post-Neutrality", *European Security*, vol. 10, nr. 1, s. 68-93.
- Lazar, Michelle M. 2007. "Feminist Critical Discourse Analysis: Articulating a feminist discourse praxis", *Critical Discourse Studies*, vol. 4, nr. 2, s. 141-164.
- Lödén, Hans. 2012. "Reaching a vanishing point? Reflections on the future of neutrality norms in Sweden and Finland", *Cooperation and Conflict*, vol. 47, nr. 2, s. 271-284.
- MSB 1 = Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps webbplats om säkerhetspolitik. *Historia: Värnplikten*.
<http://www.sakerhetspolitik.se/Forsvar/totalforsvarsplikt/Historia-Varnplikten/>
 Hämtdatum: 2017-01-01
- MSB 2 = Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps webbplats om säkerhetspolitik. *Historia: Svensk säkerhet*
<http://www.sakerhetspolitik.se/Sakerhetspolitik/Svensk-sakerhet/Historik/>
 Hämtdatum: 2017-01-01
- MSB 3 = Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps webbplats om säkerhetspolitik. *Försvar i förändring*,
<http://www.sakerhetspolitik.se/Forsvar/Om-forsvaret/Forsvar-i-forandring/>
 Hämtdatum: 2017-01-01
- Nilsson, Mikael & Wyss, Marco, 2015. "The armed Neutrality Paradox: Sweden and Switzerland in US Cold War Armaments Policy", *Journal of Contemporary History*, vol. 51, nr. 2, s. 335-363.
- Olsson, Louise. 2013. "Militära insatser och FN:s säkerhetsrådsresolution 1325: Lärdomar om genusintegreringsprocesser från den Nordiska snabbinsatsstyrkan", *Internasjonal Politikk*. vol. 71, nr. 3, s. 303-326.
- Prescott, Jody M. 2013. "NATO Gender Mainstreaming" i *RUSI Journal: Royal United Services Institute for Defence Studies*. vol. 158, nr. 5, s. 56-62.
- Prop. 2015/16:152, *Samförståndsavtal om världlandsstöd*, Stockholm.

Prot. 2015/16:111, Riksdagens protokoll 25 maj 2016.

Sahana, Dharmapuri. 2012. "Implementing UN Security Council Resolution 1325: Putting the Responsibility to Protect into Practice", *Global Responsibility to Protect*, vol. 4, nr. 2, s. 241-272.

Shepherd, Laura J., 2008. "Power and Authority in the Production of United Nations Security Council Resolution 1325", *International Studies Association*, Malden: Blackwell Publishing.

Sjoberg, Laura & Via, Sandra, 2010. *Gender, War, and Militarism – Feminist perspectives*. Santa Barbara, Calif: Praeger, cop

Sjoberg, Laura 2012. *Gender, Structure and War: what Waltz couldn't see*. Cambridge: University Press

Sjoberg, Laura 2013. *Gendering global conflict: towards a feminist theory of war*. New York: Columbia University Press.

Spike, Peterson 2010, "Gendered Identities, Ideologies, and Practices in the Context of War and Militarism" i Sjoberg, Laura & Via, Sandra, *Gender, War, and Militarism – Feminist perspectives*. Santa Barbara, Calif: Praeger, cop. s. 17-29.

Tickner, J. Ann, 2014, *A Feminist Voyage through International Relations*. New York: Oxford University Press.

Utrikesdepartementet 2015. *Utrikesförvaltningens handlingsplan för feministisk utrikespolitik 2015-2018 med fokusområden för år 2016*.

Waltz, Kenneth, 1959. *Man, the state and war: a theoretical analysis*. New York: Colombia University Press.

Wittwer, Jennifer A. 2013. "The Gender Agenda: women, peace and security in the conduct of NATO-led operations and missions", *Australian Defence Force Journal*, nr. 191, s. 57-67.

Wright, Katherine A. M. 2016. "NATO's adaption of UNSCR 1325 on Women, Peace and Security: Making the agenda a reality", *International Political Science Review*, vol. 37, nr. 3, s. 350-361.

Yuval-Davis, Nira, 1997. *Gender & Nation*. London: Sage.

Åkerström, Linda, 2016. *Den svenska vapenexporten*. Stockholm: Leopard förlag.

